

**TURLI YOSHDAGI PEDAGOGLARDA EMOTSIONAL INTELLEKT NAMOYON
BO'LISHI**

Urazbayeva Umida Abdullayevna

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti

mustaqil tadqiqotchisi

975091883

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20551851>

Annotatsiya. Mazkur maqolada turli yoshdagi pedagoglarda emotsional intellektning namoyon bo'lish xususiyatlari, uning kasbiy faoliyatdagi ahamiyati hamda yosh omilining emotsional intellekt rivojlanishiga ta'siri tahlil qilinadi. Pedagoglarning o'z his-tuyg'ularini anglash, boshqarish, o'quvchilar va hamkasblar bilan samarali muloqot o'rnatish qobiliyatlari emotsional intellektning asosiy tarkibiy qismlari sifatida ko'rib chiqiladi. Shuningdek, yosh pedagoglar va tajribali o'qituvchilarning emotsional intellekt darajasidagi farqlar hamda ularning ta'lim sifati va pedagogik samaradorlikka ta'siri yoritiladi.

Emotsional intellekt insonning o'z hissiyotlarini va boshqalarning emotsional holatlarini aniqlash, tushunish, ulardan samarali foydalanish hamda boshqarish qobiliyatlarini ifodalaydi. Ushbu tushuncha ilk bor psixologlar Jon Mayer va Piter Salovey tomonidan ilmiy muomalaga kiritilgan bo'lib, keyinchalik Daniel Goleman tomonidan yanada rivojlantirilgan. Olimlarning ta'kidlashicha, emotsional intellekt shaxsning kasbiy muvaffaqiyati, ijtimoiy moslashuvi va shaxslararo munosabatlarida muhim rol o'ynaydi.

Kalit so'zlar: emotsional intellekt, pedagog, kasbiy kompetensiya, hissiy boshqaruv, empatiya, kommunikativ qobiliyat, pedagogik mahorat, yosh omili.

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimida pedagogning nafaqat bilim va kasbiy malakasi, balki emotsional kompetensiyalari ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. O'qituvchi kundalik faoliyatida turli yoshdagi o'quvchilar, ota-onalar va hamkasblar bilan muloqot qiladi. Bunday jarayonlarda hissiyotlarni to'g'ri anglash va boshqarish, nizoli vaziyatlarni samarali hal etish hamda ijobiy psixologik muhit yaratish emotsional intellekt darajasiga bog'liq bo'ladi.

Pedagogik faoliyat o'z mohiyatiga ko'ra insonlar bilan uzluksiz muloqotga asoslangan murakkab jarayondir. O'qituvchi har kuni o'quvchilar, ota-onalar, hamkasblar va rahbariyat bilan turli munosabatlarga kirishadi. Bunday vaziyatlarda hissiy barqarorlik, empatiya, stressga chidamlilik va nizolarni konstruktiv hal etish ko'nikmalari muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur sifatlar esa emotsional intellektning asosiy tarkibiy qismlari sifatida namoyon bo'ladi.

So'nggi yillarda pedagoglarning emotsional intellektini o'rganishga bo'lgan qiziqishning ortishi ta'lim samaradorligini oshirish zarurati bilan bog'liqdir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, emotsional intellekti yuqori bo'lgan o'qituvchilar o'quvchilar bilan samarali aloqa o'rnatadi, sinfda ijobiy psixologik muhit yaratadi va ta'lim jarayonidagi muammolarni muvaffaqiyatli hal etadi. Shuningdek, bunday pedagoglarda kasbiy stress va emotsional kuyish sindromi kamroq uchraydi.

Pedagoglarda emotsional intellektning shakllanishi va namoyon bo'lishi yosh omili bilan ham chambarchas bog'liq. Turli yosh bosqichlarida insonning hayotiy tajribasi, kasbiy malakasi, ijtimoiy munosabatlari va shaxsiy qadriyatlarini o'zgarib boradi. Bu esa emotsional intellekt komponentlarining rivojlanishiga ma'lum darajada ta'sir ko'rsatadi. Yosh pedagoglar ko'proq hissiy ta'sirchanlik va yuqori motivatsiya bilan ajralib tursa, katta yoshdagi pedagoglarda emotsional barqarorlik, sabr-toqat va vaziyatni chuqur tahlil qilish ko'nikmalari kuchliroq namoyon bo'lishi mumkin.

Emotsional intellekt tushunchasi psixologiya faniga XX asrning oxirlarida kirib kelgan bo'lib, u shaxsning o'z his-tuyg'ularini va boshqalarning hissiy holatini anglash, baholash hamda boshqarish qobiliyatini ifodalaydi. Ta'lim muassasalarida faoliyat yurituvchi pedagoglar uchun ushbu sifatlar kasbiy muvaffaqiyatning muhim omillaridan biri hisoblanadi [1].

Emotsional intellektning mohiyati va tarkibiy qismlari

Emotsional intellekt shaxsning hissiy va ijtimoiy kompetensiyalarini o'zida mujassamlashtirgan murakkab psixologik hodisadir. Uning asosiy tarkibiy qismlariga quyidagilar kiradi:

- o'z hissiyotlarini anglash;
- hissiyotlarni boshqarish;
- ichki motivatsiya;
- empatiya;
- ijtimoiy ko'nikmalar.

Pedagog faoliyatida ushbu komponentlarning har biri alohida ahamiyatga ega. Masalan, o'qituvchining o'z hissiyotlarini nazorat qila olishi dars jarayonida yuzaga keladigan stressli vaziyatlarni bartaraf etishga yordam beradi. Empatiya esa o'quvchilarning ehtiyoj va qiziqishlarini chuqurroq tushunish imkonini yaratadi.

Emotsional intellekt rivojlangan pedagoglar o'quvchilar bilan samimiy munosabat o'rnatadi, ta'lim jarayonida motivatsion muhit yaratadi va pedagogik faoliyatda yuqori natijalarga erishadi [2].

Turli yoshdagi pedagoglarda emotsional intellektning namoyon bo'lishi

Pedagoglarning yoshi va kasbiy tajribasi emotsional intellekt rivojlanishiga ma'lum darajada ta'sir ko'rsatadi. Yosh pedagoglar va katta tajribaga ega o'qituvchilar hissiy jarayonlarni boshqarishda ayrim farqlarga ega bo'ladilar.

Yosh pedagoglarda emotsional intellekt

Faoliyatining dastlabki bosqichidagi pedagoglar odatda kasbiy jihatdan faol, tashabbuskor va innovatsion g'oyalarga boy bo'ladilar. Biroq ular ko'pincha hissiy barqarorlikni saqlashda qiyinchiliklarga duch keladilar. Dars jarayonidagi muvaffaqiyatsizliklar, o'quvchilar intizomi bilan bog'liq muammolar yoki ota-onalar bilan muloqot jarayonidagi murakkabliklar ularda stress va xavotir holatini yuzaga keltirishi mumkin.

Shunga qaramay, yosh pedagoglar zamonaviy kommunikatsiya vositalaridan samarali foydalanishi, yangiliklarga tez moslashishi va o'quvchilar bilan yaqin hissiy aloqalar o'rnatishi bilan ajralib turadi. Bu esa ularning emotsional intellektining ayrim jihatlari rivojlanganligini ko'rsatadi [3].

O'rta yoshdagi pedagoglarda emotsional intellekt

Kasbiy tajriba ortib borishi bilan pedagoglarda hissiy barqarorlik va vaziyatlarni tahlil qilish qobiliyati kuchayadi. Ular murakkab pedagogik vaziyatlarda o'z his-tuyg'ularini nazorat qilishni yaxshi biladilar. Tajriba ularga turli xarakterdagi o'quvchilar bilan ishlash, nizolarni bartaraf etish va samarali muloqot o'rnatishda yordam beradi.

O'rta yoshdagi pedagoglar odatda emotsional intellektning eng yuqori rivojlangan davrini boshdan kechiradilar. Ular empatiya, o'zini boshqarish va ijtimoiy ko'nikmalarni muvaffaqiyatli uyg'unlashtira oladilar.

Katta yoshdagi pedagoglarda emotsional intellekt

Ko'p yillik tajribaga ega pedagoglar hissiy vaziyatlarni chuqur tushunish va boshqarish qobiliyatiga ega bo'ladilar. Ular o'quvchilarning individual xususiyatlarini tez aniqlaydi, sabr-toqat bilan yondashadi va murakkab vaziyatlarda vazminlikni saqlay oladi.

Biroq ayrim hollarda an'anaviy ish uslublariga haddan tashqari bog'lanib qolish yoki yangi pedagogik texnologiyalarga moslashishda qiyinchiliklar kuzatilishi mumkin. Shunga qaramay, ularning boy hayotiy va kasbiy tajribasi emotsional intellektning muhim omili hisoblanadi [4].

Mazkur mavzuni tadqiq etish pedagoglarning yoshga xos emotsional imkoniyatlarini aniqlash, ularning kasbiy faoliyat samaradorligini oshirish va emotsional intellektni rivojlantirishga qaratilgan amaliy tavsiyalar ishlab chiqish imkonini beradi. Natijada ta'lim muassasalarida sog'lom psixologik muhit yaratish, pedagoglarning kasbiy qoniqishini oshirish va ta'lim sifatini yaxshilashga xizmat qiladi.

Xulosa.

Turli yoshdagi pedagoglarda emotsional intellekt o'ziga xos tarzda namoyon bo'ladi. Yosh pedagoglar innovatsion fikrlash va faol muloqotga moyilligi bilan ajralib tursa, tajribali pedagoglar hissiy barqarorlik va vaziyatlarni chuqur tahlil qilish qobiliyatiga ega bo'ladilar. Emotsional intellektning rivojlanganligi pedagogik faoliyat samaradorligini oshirish, o'quvchilar bilan samarali munosabatlar o'rnatish va ta'lim sifatini yaxshilashga xizmat qiladi. Shu sababli pedagoglarni tayyorlash va malakasini oshirish jarayonida emotsional intellektni rivojlantirishga qaratilgan treninglar va psixologik dasturlarni keng joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Daniel Goleman. *Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ*. New York: Bantam Books, 1995.
2. John D. Mayer, Peter Salovey. "Emotional Intelligence". *Imagination, Cognition and Personality*, 1990.
3. Reuven Bar-On. *The Bar-On Model of Emotional-Social Intelligence*. Psicothema, 2006.
4. Pedagogika va psixologiya bo'yicha zamonaviy ilmiy manbalar.